

אדה"ל תורה

דבר נא

לימוד הלכה ויהדות

פרשת לך לך

באילו נסיונות עמד אברהם

אבינו

הלכות "ברכות השחר"

הרב דוד בכר

בית המדרש - דבר נא

השיעור מתקיים אי"ה בכל יום רביעי

בשעה 20:30

בבית כנסת "יד רמה" רחוב גרטרוד עליון 20 ראש העין

טלפון לבירורים: 0533163289

דואר אלקטרוני: daber.na26@gmail.com

ערוץ היוטיוב שלנו

<https://www.youtube.com/@בר-נא>

רוצים להתעדכן בתכנים החדשים שלנו
הצטרפו לקבוצת הוואטצפ שלנו
הכנסו לכאן

[https://chat.whatsapp.com/GQWRBsLMXVg9UjRh6qRm
K5](https://chat.whatsapp.com/GQWRBsLMXVg9UjRh6qRmK5)

או סרקו את הברקוד

מעוניין להקדיש את העלון לעילוי נשמת יקרד? אתה יכול לשלוח לנו מייל.

או בפלאפון שמספרו - 052-3052828

פרשת לך לך

באילו נסיונות עמד אברהם אבינו

בעז"ה נזכה לראות כמה וכמה תשובות לזה:

אחר ציווי ה' נכנס היצר הרע

נכון שבמבט שטחי נראה שאם מבטיחים לאדם טובות גדולות שודאי לא יסרב לכל הצעה שיקבל. נחזי אנן כלפי עצמינו הרי התורה הקדושה אומרת בפרשת נצבים "החיים והמות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך". הקב"ה מתחייב ליתן לנו חיים וברכה, לנו ולזרעינו אחרינו. מצד הטבע היינו צריכים לראות אנשים עומדים וממתינים בתור רק כדי לשמוע שיעור תורה אחד. הבטחה אלוקית.. מי היה רוצה לפספס? אבל המציאות לא כך. כיום שומרי התורה והמצוות מועטים יותר

מהו נסיון אמיתי?

כתוב בפרשה: "ויאמר ה' אל אברם לך לך מארעך וממולדתך.. וכו' ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה". מפרש רש"י: "לך לך – להנאתך ולטובתך. שם אעשך לגוי גדול, כאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד שאודיע טבעך בעולם". עכ"ל. וכתוב בחז"ל שאלו אחד מעשרה נסיונות שניסה הקב"ה את אברהם אבינו, ועמד בהם¹.

ויש להבין, מדוע דבר זה נחשב לנסיון? הרי הקב"ה מבטיח לו רוב טובות. בנים. עושר. כבוד. שכל הברכות שלו יתקיימו – "והיה ברכה". אם כן למה שאברהם יסרב?

¹ אבות פ"ה מ"ג. באבות דרבי נתן (פל"ג) מכואר ש"לך לך" זהו הנסיון הראשון שנתנסה בו אברהם. וכן כתב הרמב"ם בפיה"מ (אבות שם).

פרשת לך לך

המטרות לשמן אברהם אבינו הולך

הקב"ה במתכוון מודיע לאברהם את ההבטחות הגשמיות הללו כי בכך יגדל הנסיון לבודקו האם ימלא ציווי ה' רק משום ההבטחות הגשמיות, או שימלא אחריהם רק משום שכך ה' ציוה.

הקב"ה מבטיח לאברהם עושר גדול, מה אברהם חושב באותם רגעים? יהיה לי וילה ענקית עם גינות ופרדסים מסביב, בריכות ענק ומגרשי טניס, משרתים ורכבי פאר?! אברהם תיכף ומיד חושב על מה שהשתוקק לו כל החיים, להכניס אורחים להאכילם ולהשקותם ולשרת אותם. אברהם אבינו כשהוא רואה ממון הוא רואה "מצוות".

הקב"ה מבטיח לו "בנים". מה אברהם יכול לחשוב?! יהיה לי בן יעשה לי כבוד בבית כנסת..! אולי אשלח אותו ללמוד באוניברסיטה כך יראו כולם איזה בן חכם ומוצלח יש לי?! לא ולא!! אברהם אבינו תיכף ומיד חושב כיצד בנו יצחק אף הוא יהיה צדיק כמותו - "עולה תמימה" כל כולו לה' יתברך. כמו שכתוב "למען יצוה את בניו אחריזו ושמרו דרך ה'". אברהם רואה בבנים את ההמשך להגדלת שמו יתברך בעולם.

מאותם אלו שאינם שומרים, היתכן?! ברם כך גזרה חכמתו יתברך בכל דבר שיש בו ציווי ה' יתברך, תיכף ומיד יכנס לתוכו גם "יצר הרע". היצר הרע תפקידו לייאש את האדם מקיום ציווי ה' ומשמירת תורה ומצוות. ניתן לראות כי בדברים שאינם שייכים לקדושה האדם מוצא עצמו כמו אריה שואג. הולך.. רץ.. מתלהב.. היום לצעדינו מגרשי הספורט ובתי התיאטרות מלאים עד אפס מקום, ואנשים מוכנים להזיל מכספם רק כדי לא לפספס איזה משחק או הופעה. אבל שיעורי התורה?! רק יחידים זוכים להם!! זאת משום שבדברים ששייכים למילוי ציווי ה' יתברך, היצר הרע כל כך מתוחכם וערמומי שיודע כיצד לייאש את האדם שלא להיות מחובר לתורה הקדושה.

כך שאפילו שהקב"ה מבטיח לאברהם טובות גדולות, עדיין מאחר שיש כאן ציווי אלוקי בוודאי היצר הרע ניסה למנוע מאברהם אבינו לילך ולמלא אחר ציווי ה' בכל מיני טענות ומאנות שרק הוא יודע איך להביא אותם. ובכל זאת מעידה התורה שאברהם מילא אחר ציווי ה' כאשר ציווהו.

ענה הרב ואמר: 'אין אני בא לסתור את דברי הרבי מקוריץ, אולם ודאי הוא לא נתכוון לומר כן בכל מצב.

והסביר: הרי מצינו בלוחות הברית שנאמר למשה רבינו ע"ה "פסל לך" ולעומת זאת לגבי עבודה זרה כתוב "... לך פסל". ההבדל בין לוחות הברית שהם סמל הקדושה לבין ע"ז שהיא סמל הטומאה היכן כתוב "לך". אם מקדים את ציווי ה' להנאת עצמו, אזי אפילו ההנאה שיש לו מכך מקבלת הלבשה רוחנית ומתקדשת הרבה. אבל אם מקדים הנאת עצמו לציווי ה' אז זה יכול להיות כבר בגדר ע"ז רח"ל. לך בלוחות ה- "לך" הוא הוא רק אחר הציווי האלוקי, אבל בע"ז ה- "לך" הוא קודם לכן.

וזהו מה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו "לך לך" - אפילו שהוא 'לטובתך ולהנאתך' אבל מכל מקום כיון שיש כאן קודם כל ציווי ה' יתברך "לך" אז גם ה- "לך" מקבל קדושה.

הקושי לעזוב סביבה שגדל בה

עוד יש לומר, כי למרות כל הטובות הגדולות שהבטיח הקב"ה לאברהם, עדיין לעזוב מקום מגורים שגדל בו ומכיר היטב את הסביבה, וכבר נודע שמו לתהילה באותו מקום, לפעמים גובר על כל ההבטחות הגמשיות כאשר מדובר

הקב"ה מבטיח לאברהם "וזהיה ברכה" אומר המדרש: "בית בריכה" - מה בריכה זו מטהרת הטהורים (מקוה טהרה), אף אתה מקרב רחוקים ומטהרם לאביהם שבשמים. כלומר הנסיון של אברהם האם ידע באמת לנצל את ההבטחות הגשמיות למען הגדלת שמו יתברך או שמא יטול אותם להנאת עצמו בלבד. וזה מה שמפרש רש"י הקדוש "לך לך" - להנאתך לטובתך. כלומר הקב"ה מצידו לא אומר לאברהם שהבטחות הללו הם בשביל מטרות רוחניות, אלא נתן לאברהם את כח הבחירה מצד עצמו ובכך ניסה אותו. וזהו שאומר הכתוב "וילך אברהם כאשר דיבר אליו ה'" היינו כפי שה' נתכוון באמת, ולא כפי שהיה נשמע רק כלפי חוץ.

פעם נכנס רבי ישראל מרוזין זיע"א לבית מדרשו, וראה כמה חסידים יושבים בצוותא ושותים יין שכר, ולא הראה להם פנים שוחקות, והיה נראה להם שלא עולה הדבר לרצון לפני רבם.

אמר אחד מהם בשם הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ זיע"א ששייבת חסידים בשתיית לחיים דומה ללימוד תורה.

פרשת לך לך

מדברות וסלעים. בכל זאת אברהם אינו שואל מאומה.

מסופר על הצדיק רבי אליעזר בן דוד זצ"ל שהוא עשה מסע מפרך וקשה מאוד מאיראן לארץ ישראל.

אביו היה אדם עשיר וציפה כי בנו אליעזר יש בעסקים שלו ואף הוא יוכל לחיות בהרווחה גדולה, אבל הנער אליעזר החליט כי עוזב את כל העושר השמור לו והולך ללמוד תורה בארץ הקודש.

תלאות קשות עבר הנער בדרך לארץ ישראל, לפעמים הגיע עד כדי רעב גדול ללחם ומים, בגדיו היו בלויים ממסע הדרך ולא אחת נתקל באנשי ממשל שלא איפשרו לו לעבור ממדינה למדינה ללא אישור.

את כל זה הוא עבר אחרי קושי וסבל גדול, כשהגיע לארץ ישראל מספר הישיבות דאז היה מצומצם מאוד, נודע לו על ישיבת פוניבז' בעיר בני ברק, ושם לדרך פעמיו אל הישיבה הגדולה.

כאשר נפגש עם הרב מפוניבז' שאלו הרב האם יודע הוא לומר לו סוגיא בגמרא, השיב בשלילה כי אינו יודע. אמר לו הרב: אולי בכל זאת איזה מסכת או דף גמרא? אף לזאת השיב בשלילה. הרב המשיך לשאול: אולי יודע אתה איזה פרק או איזו משנה? אף לזאת השיב

במקום חדש לגמרי שאינו מוכר כל כך.

ויתכן כי זו הסיבה שהתורה מדגישה את גילו של אברהם "ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בעאתו מחרין". שאין כל הבנה מה הקשר בין גילו של אברהם לציווי ה' "לך לך". ברם כאן מגלה התורה את גודל הנסיון שאפילו שאברהם כבר אינו איש צעיר לימים, וכבר רגיל זקן ורגיל בארץ מולדתו. אפילו כן לא הרהר אברהם על ציווי ה' אפילו לא הרהר קל שבקלים.

נפוץ הדבר שאדם גדל בסביבה של אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, והוא מתחיל דרך חדשה של התחזקות והתעלות רוחנית, ואז נמצא לפני התלבטות גדולה האם לעזוב מקומו או לא.. לא קלה היא ההחלטה אחרי שכבר התרגל מאוד למקום בו התגורר זמן רב, קל וחומר לא במקום בו גדל וינק מבני המשפחה הסובבת רוב חייו.

הקושי לילך אל הלא נודע

כמו כן, הקב"ה אינו מגלה לאברהם אבינו לאיזו ארץ בדיוק הוא מצווה אותו לילך.

אברהם אינו יודע האם יולך אותו בדרך תלולה ומפרכת, אולי דרך שיש בה לסטים וחיות רעות,

עלון דבר נא

7

ומיד החל במסע. הוא מדייק כן מהפסוקים שהרי כתוב "ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו... ויצאו ללכת ארצה כנען, ויבואו ארצה כנען" אם כן כאן מוזכר עניין יציאתו של אברהם מחרן לארץ ישראל. אז מדוע התורה כותבת קודם לכן "וילך אברהם כאשר דיבר אליו ה'?" הרי כבר תספר לנו בפסוק שאחר כך על יציאתו של אברהם? ומכך מדייק שהתורה באה לומר לנו שתיכף ומיד אחר שנצטווה אברהם לצאת מחרן, לא המתין עד שיארוז את כל חפציו ויודיע לכולם דבר עזיבתו כדי להיפרד מהם כדרך כל בני האדם. יש להוסיף במיוחד מאחר שאיננו יודע להיכן פניו מועדות שהיה עליו ליטול מזון הרבה וחפצים שיוכלו לעזור לו אם יהיו לו מכשולים בדרך. אך אברהם אבינו סמך על הקב"ה בעיניים עצומות ולא נתמהמה אפילו רגע אחד. כאן גם כן היה הנסיון של אברהם עד כמה הוא בוטח בקב"ה.

עד כאן מבואר בכמה טעמים מה הן הנסיונות שהיו לאברהם אבינו ע"ה במילוי ציווי ה' על ההליכה לארץ כנען.

ליתן שכר על כל פגיעה ופגיעה

כפי שהזכרנו הקב"ה איננו מגלה לאברהם לאיזו ארץ הוא מוליך

בשליחה. נכמרו רחמי הרב מפוניבו' על הנער הצעיר, אך הודיעו בצער גדול כי איננו מתאים לשיבה. ומה גם כי צעיר הוא לימים בעוד כל הבחורים גדולים ממנו בשנים. כששמע זאת רבי אליעזר בן דוד החל למרר בבכי ואמר לו "רצונך לומר לי כי כל הדרך הקשה והמפרכת שעברתי רק כדי ללמוד תורה לא הועילו לי במאומה? בשביל מה עשיתי כל זאת, כדי שתשב כאן ותאמר לי כי איני רשאי ללמוד בישיבה?"

ראה הרב מפוניבו' כי באמת מדובר בנער מבקש ה' גדול שבסך הכל כל רצונו הוא ללמוד תורה. אמר לו כי הוא יצמיד לו אברך שילמד אותו לאט לאט עד שירכוש ידע בסיסי ואחרי זמן יכניס אותו לשיבה.

אכן הצימאון הגדול של הנער מילא את משאלות ליבו, והלך ונתגדל בתורה באופן מפתיע לעיני כל צוות הרבנים של הישיבה. עד שבאחד הימים הכריז ראש הישיבה "כי אם לא קמה ישיבת פוניבו' רק בשביל אליעזר בן דוד, דיינו"

אברהם אבינו לא מבקש זמן התארגנות

האור החיים הקדוש מבאר כי אברהם אבינו לא נתמהמה אפילו רגע אחד אחר ציווי ה', אלא תיכף

פרשת לך לך

אותו. ומובא במדרש [וכך מופיע ברש"י] שהסיבה שלא גילה לו הוא כדי לחבב את ארץ ישראל בפניו וגם ליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה.

למדנו ב' דברים: א. כי ככל שהאדם יותר משתוקק לדבר כך הדבר יותר מתחבב עליו, אבל כאשר מגיע לו הדבר בלא השתוקקות, אין הדבר מתחבב עליו.

כתוב בספה"ק כי משום כך תלמוד הבבלי מסודר בצורה של שאלה ותשובה שאלה ותשובה ולא פסקי הלכות בלבד. זאת כדי לעודד את הלב לשאול ולבקש הבנה, ואחר שהשתוקק באמת להבין ולדעת אזי כאשר יקבל את התשובה היא תתחבב עליו מאוד ומתוך כך הוא זוכרה.

ובדבר השני שכתוב 'כדי ליתן לו שכר על פסיעה ופסיעה' אינו מובן

כל כך מדוע אם היה יודע להיכן הולך לא היה בזה שכר פסיעות, הרי הולך לדבר מצווה? הרי גם אדם שהולך לבית הכנסת מקבל שכר פסיעות?

עונה על כך הגרי"י קנייבסקי זצ"ל בספרו "ברכת פרץ":

כי אם אברהם אבינו היה יודע להיכן הולך יתכן והיה מעורב בפסיעותיו גם הנאות אישיות, שהרי ככל שיודע הוא שמתקרב יותר אל היעד אליו החל את המסע, אז יהיה לו הנאה בכל פסיעה של התקדמות שתיכף ומיד והא כבר מסיים את כל המסע הארוך הזה ומגיע למקומו יעודו.

אבל הקב"ה רצה שאברהם ימלא את הציווי בשלימות ללא הנאות אישיות, לכן לא גילה לו מקום היעד כדי שלא ידע בשם פסיעה עוד כמה נותר לו כדי להגיע לארץ המובטחת.

שבת שלום ומבורך!!!

הלכות "ברכות השחר"

סימן מו

ברכת "אלוהי נשמה"

ד. אף שנהגו לסדר הברכות כולם בבית הכנסת. אם נצרך לנקביו בקומו משנתו בבוקר, נכון שיסמיך ברכת "אלוהי נשמה" תיכף ומיד אחר שיברך "אשר יצר"⁶.

ה. צריך להפסיק בין 'אלוהי' ל'נשמה' שלא ישמע חלילה שהנשמה היא אלוהיו⁷.

ו. שכח לברך ברכת 'אלוהי נשמה' ונזכר רק לאחר שהתפלל 'שמונה עשרה', אינו חוזר לאומרה אחר התפילה כיון שכבר הזכיר מעין זה בברכת "מחיה המתים"⁸.

ז. אפילו אם היה נייעור כל הלילה מברך ברכת "אלוהי נשמה" בשם ומלכות, כיון שהברכות הללו נתקנו על מנהגו של עולם⁹.

אסור להנות מהעולם בלא ברכה

א. אסור להנות מהעולם הזה בלא ברכה². ולכן תיקנו לנו חכמינו ז"ל לברך על כל דבר מהנהגת העולם שהאדם נהנה ממנו³.

נהגו לסדר ברכות השחר בבית הכנסת

ב. תקנת חכמים היתה שהאדם יברך תיכף בקומו בבוקר משנתו על כל דבר ודבר בפני עצמו כשנהנה ממנו. אולם כבר נהגו לסדר "ברכות השחר" ולברך בבית הכנסת⁴.

אמירת "מודה אני"

ג. טוב לומר תיכף בקומו משנתו "מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתי בחמלה, רבה אמונתך". ומכיון שאינו מזכיר שם שמים רשאי לאומרו אף קודם נטילת ידיים של שחרית⁵.

⁶ כן כתב המ"ב בסימן ו ס"ק יב בשם הב"ח הלבוש והגר"א. וכן כתב בכ"מ ב"ש (ש"א פ' וישב ס"ב) שיש סוד בדבר כנזכר בשער הכוונות. וכיוצא בכה"ח (אות ג). ובשו"ת הרדב"ז (ח"א סימן רכב) בשם המקובלים שברכת אלוהי נשמה היא ברכה הסמוכה לחברתה. אולם יעויין בהליכות עולם (ח"א פ' וישב אות א) דמעיקר הדין ברכת אלוהי נשמה נתקנה לאומרה בפני עצמה, ואין חיוב להסמיכה לברכת אשר יצר.

⁷ מ"ב סק"ג.

⁸ מ"ב סימן ו ס"ק יב בשם הפרי חדש.

⁹ הלכה ברורה. בירור הלכה עמ' שנמ.

² שנאמר 'לה' הארץ ומלואה" וכתוב 'והארץ נתן לבני אדם'. ותירצו דקודם ברכה הארץ היא לה', אבל אחר הברכה הותר הכל לבני אדם. ולכן הנהנה מהעוה"ז בלא ברכה כאילו גזל.

³ מ"ב סק"א

⁴ הטעם מפני שמיד בקומו משנתו אין הידיים נקיות, וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים את סדר הברכות, תיקנו שאחד יברך ויוציא את כולם. שו"ע שם ס"ב. אולם בזמנינו המנהג שכל אחד מברך לעצמו ואין הש"צ מוציא שום אדם. מ"ב ס"ק ג.

⁵ מ"ב סימן א סק"ח בשם 'סדר היום'.

פרשת לך לך

אם בא לשאול, מורין לו שלא יברך משום 'ספק ברכות להקל'¹⁴.

ברכת "מתיר אסורים"

יא. טעה והקדים ברכת "זוקף כפופים" לברכת "מתיר אסורים", לא יברך שוב ברכת "מתיר אסורים"¹⁵.

ברכת "הנותן ליעף כח"

יב. כבר נהגו העולם לברך בשם ומלכות ברכת "הנותן ליעף כח" אף שלא הוזכרה בתלמוד¹⁶.

ברכת "שעשה לי כל צרכי"

יג. אף בט' באב ויום הכיפורים שאסורים בנעילת הסנדל, מברך ברכת "שעשה לי כל צרכי" בשם ומלכות¹⁷.

ברכת "שלא עשני גוי/עבד/אשה"

יד. צריך אדם לברך בכל יום ג' ברכות הללו: "שלא עשני גוי"¹⁸.

ולבני אשכנז נכון שישמע ברכה זו מאדם אחר ויצא ידי חובה¹⁰.

ברכת "הנותן לשכוי בינה"

ח. כשישמע קול התרנגול יברך "הנותן לשכוי בינה"¹¹. אולם כבר נהגו העולם לסדר את כל הברכות בבית הכנסת אפילו שלא נתחייב בהם כיון שהברכה היא על מנהגו של עולם, ולכן אפילו אם לא שמע קול תרנגול, מברך¹².

ט. גם חרש שאינו שומע, רשאי לברך "הנותן לשכוי" בשם ומלכות¹³.

ברכת "פוקח עיורים"

י. סומא (עיור) שרצה לברך ברכת "פוקח עיורים" יש לו על מה שיסמוך ואין מוחין בידו. אבל

¹⁰ מ"ב ס"ק כד.

¹¹ שו"ע ס"א. "שכוי" פירושו "לב" על שם הפסוק "או מי נתן לשכוי בינה" ומכיון שהלב מבין להבדיל בין יום ובין לילה מברך כן. וגם התרנגול מבדיל בין היום ללילה ומכיון שיש לאדם הנאה מקול התרנגול שהוא סמוך לאור יום, מברך. וכן "שכוי" בלשון ערבי הוא "תרנגול".

¹² רמ"א שם סעיף ה, ודלא כהשו"ע שכתב לברך בלא שו"מ. וכבר כתב מרן החיד"א בברכ"י (אות יב) שבכל גלילותינו גם כן נהגו עפ"י האריז"ל לסדר כל הברכות בשו"מ אף שלא נתחייב בהם, חוץ מנט"מ. וכן פסק בבא"ח (ש"א פ' וישב ס"ט) ובכה"ח (אות מט). וכן המנהג. וק"ל דלא אזלינן בתר מרן במקום מנהג.

¹³ כנ"ל שברכה זו נתקנה על מנהגו של עולם. ואף שלעניין סומא (עיור) מעיקר הדיון אנו מורים לו שלא יברך ברכת "פוקח עיורים" משום סב"ל, שאני הכא שאין החרש מזכיר עניין שמיעה כלל. ראה הליכות עולם (ח"א פ' וישב אות ב) והוא עפ"י המג"א (ס"ק יד).

¹⁴ הליכות עולם שם. שאפילו למ"ד ברכות נתקנו על מנהגו של עולם, מ"מ י"ל דכל שאינו ראוי לביילה, בילה מעכבת בו. וכיון שהגברא אינו ראוי אינו יכול לברך.

¹⁵ שו"ע שם ס"ו. כיון שאדם 'כפות' קשה יותר מאדם 'אסור' ואם בירך "זוקף כפופים" הרי בכלל מאתיים מנה. הליכות עולם (ח"א שם).

¹⁶ כן כתב הרמ"א שם ס"ו, דלא כהשו"ע שמפקפק בזה. וגם בתפוצות בני ספרד נהגו לברכה בשם ומלכות על פי האריז"ל כפי שמעיד מרן החיד"א בברכ"י (אות יא). וקיימא לן שלא אומרים סב"ל במקום מנהג. אולם מה שכתב שם החיד"א שאם היה מרן השו"ע ראוה דעת האריז"ל היה חוזר בו, כבר העירו עליו הפוסקים דאם כן לא הנהת ידו ורגלינו בבית המדרש שבכל הלכה והלכה נאמר אילו היה מרן רואה אותו פוסק וכו'. עיין שו"ת תבואות שמש (סימן סז ד"ה וגם בברכת) ובשו"ת יביע אומר (ח"ב סימן כה אות יב). אכן מנהג העולם לברכה בשו"מ ולא דוקא ממעמיה דהאריז"ל שהרי ברמ"א הביא שכן מנהג בני אשכנז ולא ממעמו של האריז"ל. ודע! ש"א שמרן השו"ע בסוף ימיו חזר בו והורה לברך בשו"מ.

¹⁷ הליכות עולם שם אות ד. וכמה טעמים נאמרו בזה, א. לפי שברכה זו נתקנה על מנהג העולם. ב. שהרי רשאי ללבוש מנעלים במקום שיש חשש לעקיצת עקרב ונחש. ג. איסור נעילת הסנדל נאמר רק על נעלי עור ולא על כל המנעלים.

¹⁸ אף שבכמה מקומות בתנ"ך עם ישראל מכונה שם "גוי". עכ"פ אדם יהודי אינו מכונה 'גוי' רק מי שאינו מהאומה הישראלית. שו"ת האלף לך שלמה האו"ח סימן לד.

עלון דבר נא

11

יז. מנהג בנות ספרד וחלק מבנות אשכנז לברך "שעשני כרצונו" בלא שם ומלכות²³. ויש נוהגות לברכה בשם ומלכות²⁴.
יח. ומברכות בשם ומלכות "שלא עשני גויה" "שלא עשני שפחה"²⁵.

ברכת "המעביר חבלי שינה"

יט. מי שהיה ניעור כל הלילה בכל זאת רשאי לברך ברכת "המעביר חבלי שינה" בשם ומלכות²⁶. ויש אומרים שישמענה מאחר ויצא ידי חובה²⁷.

"שלא עשני עבד". "שלא עשני אשה"¹⁹.

טו. גר צדק לא יברך ברכת "שלא עשני גוי" משום שנולד כשהוא גוי²⁰. ויש אומרים שאם רוצה רשאי לברך²¹.

טז. ראוי להקפיד שלא יחליף סדר ג' ברכות הללו, שאם הקדים ואמר "שלא עשני אשה" יש אומרים ששוב אינו רשאי לברך "שלא עשני גוי" ו"שלא עשני עבד" שהרי אשה עדיפה עליהם, ובכלל מאתיים מנה. ומכל מקום בדיעבד שהקדים רשאי לברך הברכות הנותרות בשם ומלכות²².

דעת (ח"ד סימן ד). כיון שברכה זו לא הוזכרה לא בתלמוד ולא בספרי הגאונים, ויש לחוש לספק ברכה לבטלה. וכ"כ באול"צ (ח"ב פ"ד אות א).

²⁴ כן מנהג רוב בנות אשכנז. פסקי תשובות אות יב.

²⁵ אולם אצל רוב קהילות האשכנזים נהגו שלא לשנות מנוסח התלמוד ואף הנשים מברכות 'גוי' 'עבד'. ואין ברכות השחר נחשבות כמצוות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות מהן שהרי נתקנו לומר בין ביום ובין בלילה באופן שקם קודם עלות השחר. עיין כל באריכות בשו"ת יהודה דעת (שם) ושו"ת יביע אומר (ח"ט סימן קח אות כח) דלא כהאול"צ (שם) שרצה לומר שאינן חייבות.

²⁶ כיון שנתקנו על מנהגו של עולם. הלכה ברורה בירור הלכה (עמ' שנמ).

²⁷ מ"ב שם ס"ק כד.

¹⁹ שו"ע שם סעיף ד.

²⁰ ואף לברך "שעשני גר" אינו רשאי, דאינו דומה לאשה המברכת "שעשני כרצונו" כיון שמה שנעשה גר צדק הוא על ידי בחירתו החופשית ולא ביד הבורא יתברך. מ"ב שם ס"ק יח.

²¹ מג"א סק"י שו"ע הרב ס"ד. הו"ד בפסקי תשובות שם. והטעם הוא עפ"י דברי המקובלים שבברכות אלו נאמרות על כל יום ויום ומכיון שלא נדבקה בו נשמת גוי בלילה, רשאי לברך. ועוד דידוע הוא שכל גר צדק כבר מעת הורתו ולידתו נדבקה בו ניצוץ של קדושה דגורמת לו להתגייר. ומכל שכן אם הורתו שלא בקדושה אבל לידתו בקדושה שרשאי לברך כי י"א שבכה"ג שפיר השיב שנעשה כשהוא יהודי. פרי חדש סק"ד.

²² מ"ב שם ס"ק מז בשם הרבה מהאחרונים. הליכות עולם (שם אות ה).

²³ כף החיים (אות מא) בשם מרן ההיד"א בקשר גודל. וכ"כ הב"א (ח"א פ' וישב ס"י). שו"ת יהודה